

Positionering Commissie ZWW

Uit de onderlinge gedachtewisseling tijdens een bijeenkomst in april 2021, maar anno 2024 nog steeds relevant, is de wens uitgesproken ons nader te beraden over de positie die onze Commissie ZWW zou moeten en kunnen innemen in het uitdragen van haar visie ten aanzien van het aandachtsgebied van Zorg, Wonen en Welzijn. Op basis van hieronder staande redematies en keuzen pleiten wij er voor de volgorde van aandachtsgebieden te veranderen in Welzijn, Wonen en Zorg.

Samenvatting

De Commissie ZWW is zowel belangenbehartiger als expert. De positie die zij inneemt hangt af van het onderwerp dat aan de orde wordt gesteld. We moeten blijven reageren op beleidsnota's, maar niet meer in de uitgebreide vorm die wij tot nu toe gewend waren. We moeten kiezen voor drie thema's die gerelateerd zijn aan de identiteit en primaire aandachtsgebieden van de Commissie ZWW.

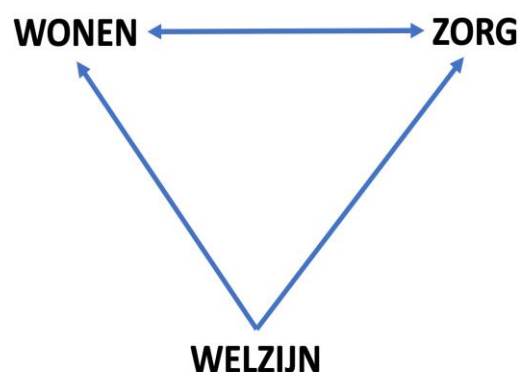
*Deze thema's zijn: A. **Preventie**, B. **Derde Levensfase** en C. **Integrale benadering van WWZ**.*

1. Enkele beschouwingen vooraf

Bij de nadere bepaling van de positie van de Commissie ZWW moeten eerst enkele vragen in de beschouwing worden meegenomen.

De eerste vraag raakt de existentie van de Commissie ZWW zelf: zijn we belangenbehartigers voor onze achterban of zijn we experts op bepaalde gebieden. Het antwoord op deze vraag is dat we beiden zijn, belangenbehartiger én expert. Soms vloeien ze in elkaar over en soms moet een helder standpunt ten opzichte van één van beide posities worden ingenomen. Als we beide posities niet kiezen dan ligt het gevaar om de hoek dat we niet meer gehoord gaan worden en niet meer betrokken worden bij de richtingen die worden gekozen op het terrein van ZWW. We moeten in onze reactie voor bepaalde thema's kiezen die in een beleidsnota worden genoemd of juist ontbreken. Dit geeft een krachtiger signaal af dan brede beschouwingen.

De tweede vraag dient zich daarmee direct aan: reageren we alleen maar op beleidsnota's of brengen we ook zelf thema's naar voren die voor onze achterban belangrijk zijn? We moeten op beleidsnota's van het ministerie blijven reageren, alleen niet meer in de uitgebreide vorm zoals we tot nu toe hebben gedaan. Andere instanties, zoals bijvoorbeeld de Raad voor Ouderen en Patiëntenfederatie, zijn daarvoor beter uitgerust, mede ook omdat zij zich vaak kunnen laten bijstaan door externe adviseurs. Onze Commissie ZWW moet meer gaan inspelen op thema's uit deze beleidsnota's die wij belangrijk vinden en een duidelijke relatie hebben met wat bij onze achterban leeft. Van daaruit moeten we coalities zien te smeden met gelijkgestemden, waardoor het uit te brengen advies aan kracht kan winnen. Op deze manier kan er ook een netwerk gaan ontstaan van samenwerkende ouderenorganisaties die een ondersteuning kunnen zijn voor de Raad van Ouderen, Patiëntenfederatie e.d. en die zelfs een tegenkracht kan zijn als dat nodig is. Hoewel de organisaties van ouderen nogal van samenstelling veranderen, is de inmiddels geformeerde Seniorencoalitie een goede vorm om deze tegenkracht in te vullen. Daarnaast moeten we een duidelijker gezicht geven aan het gebied van Welzijn, Wonen en Zorg en onze visie daarop verhelderen. Dit zullen we ook moeten doen, omdat velen deze WWZ-driehoek van samenhangende aspecten noemen als aandachtsveld en ze doorgaans als gelijkwaardige elementen naast elkaar zetten. Wij kunnen ons daarin onderscheiden door helder aan te geven dat wij het accent op 'welzijn' willen leggen, omdat daarmee niet alleen preventie in relatie tot 'zorg' beter kan worden gehanteerd, maar ook omdat de relatie naar 'wonen' gerichter in beeld kan worden gebracht.

Als we 'welzijn' als uitgangspunt en richtinggevend gaan hanteren voor de gebieden van 'wonen' en 'zorg' dan komen we heel dicht bij de tien uitgangspunten voor

toekomstig bestendige ouderenzorg, zoals uitgebracht door de Patiëntenfederatie. De openingszin in deze rapportage geldt immers ook voor ons: *“Wij zijn van mening dat oplossingen gezocht moeten worden in een radicale focus op de behoefte van de oudere en zijn omgeving, met veel oog voor kwaliteit van leven en voor preventie om gezondheid te behouden en te versterken en ziekte te voorkomen”*. Wat zij laten zien is dat de ouderen en zijn/haar behoeften centraal staan en niet de regelingen en instituties. Het is een focus dat wij ook niet uit het oog moeten verliezen: dit focus moet het begin en het slot van ons denken zijn.

2. Positionering

Kijkend vanuit ‘welzijn’ zouden we ons op de volgende drie thema’s moeten richten en onze activiteiten daarop vorm en inhoud moeten geven. Deze thema’s zijn A: *Preventie*, B: *Derde Levensfase* en C: *Integrale benadering van WWZ*. Bij ieder thema geven wij een nadere invulling. Deze invulling kan worden aangevuld, andere accenten en keuzen krijgen, afhankelijk van ontwikkelingen.

A. Preventie

a. Meer oog voor preventiemogelijkheden in de eigen leef- en woonomgeving

Preventie is een breed en divers terrein van aandacht, maar het kan heel veel ‘winst’ opleveren in het welbevinden van ouderen. Het steeds weer opnieuw aandacht besteden aan het concretiseren van het overheidsbeleid om ouderen langer en zelfstandig thuis te laten wonen, kan veel scherper in beeld brengen welke behoeften er bestaan in de leefomgeving van ouderen en welke eisen er gesteld moeten worden aan de inrichting van de leefomgeving voor ouderen. De relatie tussen seniorenwoningen en zorg kan dan beter worden ingevuld, waarbij ook een focus gelegd kan worden op de gezondheidsverschillen. De reeds door velen omhelsde filosofie van ‘Positieve Gezondheid’ kan hier ook een belangrijke rol spelen door ouderen te wijzen op het belang van gezonde voeding en een gezond lichaam. Onze commissie kan daarin ook een bijdrage leveren door zelf het initiatief te nemen om te stimuleren een welzijnsmeter te laten ontwikkelen die verbonden is met de sociale kaart van gemeenten. Daarmee kunnen ouderen zichzelf en anderen laten reflecteren op hun persoonlijke gezondheidstoestand en ontstaat er een betere oriëntatie op hun welzijn. We zouden voor alle preventiemogelijkheden meer aandacht moeten vragen.

De plaats en betekenis van het werk dat mantelzorgers op zich nemen verdient hier aandacht. Hierbij speelt de noodzakelijke en wenselijke samenwerking tussen professionals en mantelzorgers een belangrijke rol. Veel vraagt nog om verbeteringen.

b. Voorbereiden op ouder worden

Er is een brede maatschappelijke beweging nodig die leidt tot nadenken over ouder worden en hoe je je daarop kunt voorbereiden. “Behalve ouderen zelf kunnen ook overheden, maatschappelijke organisaties, private partijen en ouderenorganisaties meedoen.” Dat schreef de Raad van Ouderen in een advies aan de in 2021 demissionaire minister Hugo de Jonge van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De Raad benoemt een vijftal belangrijke aandachtspunten bij dit advies:

1. Het gaat ouderen in het bijzonder om zingeving, vitaliteit en sociale relaties;
2. In de hele samenleving is bewustwording nodig over voorbereiden op ouder worden;
3. Naast bewustwording moeten er ook mogelijkheden zijn om zich voor te bereiden op goed oud worden;
4. Ouderen hebben als eerste een rol bij bewustwording en voorbereiden op ouder worden. Lokale overheden, welzijnsorganisaties, woningcorporaties en anderen kunnen de wensen en initiatieven van ouderen ondersteunen en faciliteren;
5. Een integrale lange-termijn visie over ouder worden is nodig in alle levensdomeinen.

Ook op het onderwerp ‘voorbereiden op ouder worden’ kan de KG zich onderscheiden van andere seniorenorganisaties.

c. Betrekken van ouderen bij hun eigen leefomstandigheden

In de wereld waarin stelsels en beleid worden ontworpen is nog altijd onvoldoende oog voor het perspectief van ouderen. Soms wordt dit perspectief op papier en in het systeem benoemd, maar in de dagelijkse praktijk wordt de inbreng van ouderen vaak vergeten. Een voorbeeld van het ontbreken van ouderenparticipatie is dat sinds de invoering van de WMO sinds 2007 er veel gemeenten zijn waar het adagium ‘geen doelgroepenbeleid’ geldt. De gedachte hierachter is dat een integraal beleid moet worden gevoerd. Dit wringt echter met de specifieke aandacht die nodig is voor de als maar groeiende groep ouderen. Ervaringen en belevingen van ouderen, in al hun diversiteit, worden niet altijd meegenomen en er wordt vooraf onvoldoende rekenschap gegeven van het effect van beleid en maatregelen voor ouderen. Het gevolg van het ontbreken van voldoende participatie kan zijn dat het ‘goed en plezierig ouder worden’ en ‘het kunnen blijven meedoen in de samenleving’ – waarden die aan de basis liggen van het Pact voor de ouderenzorg – in de knel komen.

B. Derde Levensfase

a. De derde levensfase als het zilveren kapitaal

Het beeld van de ouder wordende mens wordt vaak te veel ingevuld vanuit het beeld dat deze groep de oorzaak is van de als maar toenemende belasting van de algemene (medische en verzorgende) voorzieningen. Het tegendeel is waar. In de grote sociaal-maatschappelijke veranderingen die al een geruime tijd aan de gang zijn nemen senioren via allerlei inwoners initiatieven een dominante plaats in. Zij zetten zich, veelal om niet, in voor de samenleving en revitaliseren, via buurt-, dorps- en regio activiteiten, structuren en gedragspatronen en spreken systeempartners, zoals gemeenten, instellingen en instituten, aan op participatie. Nog veel te weinig wordt zichtbaar gemaakt wat de bijdrage op basis van een maatschappelijke en economische kosten-baten analyse is van hetgeen ouderen doen. Uit publicaties blijkt dat zij de samenleving miljoenen oplevert. Jammer genoeg is de overheid nog niet zover dat zij deze 'opbrengst' laat terugvloeien naar de samenleving en meer inwoners initiatieven levensvatbaar helpen worden. Bij alle voorstellen die worden gedaan zou dit aspect door onze commissie veel vaker in ons commentaar moeten worden meegenomen.

b. Informatieverstrekking en – uitwisseling

In ons leven zijn sinds de 21ste eeuw data een steeds grotere rol gaan spelen en ze zijn vaak bepalend in wat we kunnen doen en wat we kunnen bereiken. Ons welzijn hangt er in toenemende mate van af, als ook de mate waarin ouderen kunnen blijven meedoen in de samenleving. Nog steeds lopen we tegen vele tekortkomingen aan op dit terrein. Naarmate de informatisering zich in alle sectoren intensificeert wordt de afhankelijkheid van deze systemen groter. De overheid heeft de taak om zorg te dragen voor een betrouwbare en gestructureerde uitwisseling van cliëntgegevens. Daaraan voldoen ze niet altijd. Systemen moeten met elkaar gekoppeld kunnen worden, waardoor gewenste hulp en ondersteuning, onafhankelijk van plaats, geleverd kunnen worden. Ook moet er meer aandacht komen voor regelgeving die aan deze systemen gekoppeld zijn. Zij mag er niet toe leiden dat er onnodige en ondoorzichtige papierstromen gaan ontstaan. Ouderen krijgen dan veelal het gevoel buiten de samenleving 'gezet' te worden, hetgeen kan leiden tot onnodige eenzaamheid. Dit thema dient voortdurend aandacht te krijgen.

c. Diversiteit in woonvormen voor ouderen stimuleren

Tot voor kort was er een rechtstreekse weg van het eigen huis naar het verzorgingshuis, soms met een tussenstation van een aanleunwoning of zorg appartement. Inmiddels zijn er wel meerdere vormen ontwikkeld. Deze worden van vele kanten gestimuleerd. Het project Knarrenhof is misschien wel het meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld. Deze vorm keert terug naar het ruimte bieden voor oude waarden van saamhorigheid, samenleven, zorg voor elkaar e.d. Ook zijn er ideeën om ouderen, die niet meer zelfstandig kunnen wonen, in de eigen wijk waarin zij zijn opgegroeid en zijn blijven wonen, te huisvesten. Om dit te bereiken moeten meerdere huizen in zo'n wijk worden samengevoegd. Wij moeten oog hebben voor deze ontwikkelingen in woonvormen voor ouderen en daar steeds aandacht voor blijven vragen.

C. Integrale benadering van WWZ

a. Samenwerking, eenvoud en samenhang in de driehoek van Welzijn, Wonen en Zorg

Samenwerking is de sleutel tot verbeteringen en het uitbrengen van meer afgewogen en gedragen voorstellen. We hebben al eerder gesproken over de noodzaak van het denken en handelen vanuit de gedachte van een netwerksamenleving. Het kan zoveel opleveren en daarom alleen al is dit thema van zo'n groot belang.

Het is niet alleen in de driehoek van Welzijn, Wonen en Zorg dat wij als verantwoordelijke mensen steeds weer in staat zijn een complexiteit aan te brengen dat heel vaak belemmerend werkt om in deze keten evenwichtige en begrijpelijke voorstellen te produceren. Natuurlijk wordt dat mede veroorzaakt, doordat iedereen in de keten de oriëntatie op het eigen domein heeft. Daar ligt vaak de bron voor te veel bureaucratie, onvoldoende oog voor de consequenties voor andere domeinen en een gebrek aan samenwerking. Bij voortdurende zal de commissie WWZ hier oog voor moeten hebben en er scherp op moeten wijzen dat er daardoor in delen van de keten sub-optimalisaties kunnen ontstaan. Om hierin betekenisvol te kunnen zijn moet de Koepel constant benadrukken dat ouderen en verleners van (formele en informele) zorg elkaar beter en actiever zouden moeten opzoeken en in gesprek moeten gaan op lokaal niveau, ook met de gemeente, de preferente zorgverzekeraar en (zorg)organisaties. Dit om te komen tot effectieve en integrale samenwerking voor Welzijn, Wonen en Zorg, die aansluit bij de behoeften en wensen van ouderen.

b. Innovatieve toepassingen in de zorg meer generiek maken

De zorg heeft zich de laatste decennia enorm ontwikkeld in het licht van de zich alsmaar ontwikkelende technologie. Het is verheugend te zien welke mogelijkheden zich voordoen om goede zorg te kunnen verlenen. Het is een ontwikkeling waarvoor niet te weinig aandacht kan zijn. Het leven van mensen krijgt daardoor meer perspectief en hoop. Ontwikkelingen als “Digital Health Center”, ‘Zorginnovatie Atelier’, ‘Living Labs’ zijn maar enkele uitingen die baanbrekend zijn en blij geven van een andere benadering van de zorg. Zij moeten breed worden uitgedragen en toegepast en niet in één domein blijven hangen. Belangrijk facet van deze zorginnovaties is dat zij leiden tot samenwerking en tot het bieden van vele kansen. Het aandachtspunt voor ons is dat deze ontwikkelingen op de juiste plaats worden ingezet, waardoor (langdurige) zorg voor cliënten kan verbeteren en zorgkosten meer beheersbaar kunnen worden.

3. Tot Slot

Met deze notitie kan er misschien een gedachtewisseling binnen onze Commissie op gang komen om onze plaats in de beleidsontwikkelingen rond ouderen in te nemen. Wij zijn ervan overtuigd dat wij veel kunnen bieden, zeker als we ons scherp richten op de drie aandachtsgebieden die in deze notitie zijn genoemd.

Joost Bos
Hans Jägers
Jan Menderink